

DOI 10.58423/2786-6742/2023-4-516-528

УДК 657.62:338

Тетяна ПОРТОВАРАС

кандидат економічних наук, докторантка кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет,

м. Тернопіль, Україна

ORCID ID: : 0000-0002-2939-5101

ВИДИ СУЧАСНОГО ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Анотація. Аналіз є функцією управління, яка передбачає оцінку та виявлення внутрішніх резервів з метою розроблення сценарію розвитку у конкурентному середовищі. Метою дослідження є розгляд сучасних видів економічного аналізу щодо проведення ефективного оцінювання результатів діяльності суб'єктів господарювання, ідентифікація можливостей їх розвитку, появи нових різновидів, здатних задовольняти управлінські запити та сприяти прийняттю оперативних і результативних управлінських рішень із врахуванням сучасних викликів.

Виокремлено види економічного аналізу, охарактеризовано їх специфіку та спрямованість, причини виникнення, а також сучасні напрями розвитку. Здійснено уточнення завдань внутрішнього та зовнішнього економічного аналізу, його функцій з формування економічної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень щодо розвитку суб'єкта господарювання у конкурентному середовищі. Виявлено основні проблеми функціонування економічного аналізу в сучасних умовах, врахування яких дозволить швидко адаптуватись до нових викликів та обирати найбільш ефективні управлінські рішення з максимальним врахуванням можливих ризиків. Ідентифіковано основні сучасні вимоги до економічного аналізу, в тому числі пов'язані з його орієнтацією на процес автоматизації й застосування ІТ для оптимізації часу на прийняття управлінських рішень (зокрема в кризових ситуаціях).

Обґрунтовано, що основне цільове спрямування різних видів економічного аналізу в сучасних умовах полягає в направленості зусиль на проведення якісної аналітичної роботи з оцінки діяльності на засадах використання як традиційних, так і нових методів й інструментарію. Досліджено основні існуючі на теперішній час види економічного аналізу та обґрунтовано застосування кожного з них в процесі управлінської діяльності (різних рівнів) на суб'єктах господарювання. Резюмовано, що сучасними видами економічного аналізу, які потребують уточнення та розвитку, є управлінський, стратегічний, інституційний та інтелектуальний аналіз.

Ключові слова: види економічного аналізу, сучасний економічний аналіз, управлінський аналіз, стратегічний аналіз, операційний аналіз, інтелектуальний аналіз.

JEL Classification: M41

Abstract. Az elemzés olyan vezetői funkció, amely a belső tartalékok felmérését és azonosítását foglalja magában, hogy a versenykörnyezetben egy fejlesztési forgatókönyvet dolgozhassanak ki. A tanulmány célja a gazdasági elemzések modern típusainak figyelembevétele a gazdálkodó egységek teljesítményének hatékony értékelése, a fejlesztési lehetőségeik azonosítása, a vezetési igények kielégítésére alkalmas új fajták megjelenése, valamint a gyors és hatékony vezetői döntések megkönnyítése érdekében, a jelenlegi kihívások figyelembevételével. A gazdasági elemzés típusai, sajátosságaik és irányultságuk, kialakulásuk okai, valamint a modern fejlődési irányok jellemzése történt. Tisztázásra kerültek a belső és külső gazdasági elemzés feladatai, a gazdasági egység fejlődésére vonatkozó hatékony vezetői döntések meghozatalához szükséges gazdasági információk

megjelenési formái a jelenlegi versenykörnyezetben. Azonosításra kerültek a gazdasági elemzés működésének fő problémái, amelyek figyelembevételével lehetővé válik az új kihívásokhoz való gyors alkalmazkodás és a leghatékonyabb vezetői döntések kiválasztása a lehetséges kockázatok maximális figyelembevételével. Meghatározásra kerültek a gazdasági elemzéssel szemben támasztott főbb modern követelmények, beleértve azokat is, amelyek az automatizálási folyamatra és az informatika használatára való összpontosítással kapcsolatosak a vezetői döntések meghozatalára fordított időcsökkentés érdekében (különösen válsághelyzetekben). Jelenleg a különböző típusú gazdasági elemzések fő célja az, hogy a tevékenységek értékelésére irányuló magas színvonalú elemző munka elvégzésére összpontosítsanak a hagyományos és az új módszerek és eszközök használatával. A gazdasági elemzés jelenleg létező főbb típusait kutatva bozonyított volt az egyes típusok alkalmazása a gazdálkodó egységek (különböző szintű) irányítási tevékenységében. Össze voltak foglalva a gazdasági elemzés modern típusai, amelyeket tisztázni és fejleszteni kell: vezetői, stratégiai, intézményi és intellektuális elemzés.

Kulcsszavak: gazdasági elemzés típusai, modern gazdasági elemzés, vezetői elemzés, stratégiai elemzés, operatív elemzés, intellektuális elemzés.

Abstract. Analysis is a management function that involves the assessment and identification of internal reserves in order to develop a development scenario in a competitive environment. The purpose of the study is to consider modern types of economic analysis regarding the effective assessment of the results of business entities, identification of opportunities for their development, the emergence of new varieties capable of satisfying management requests and contributing to the adoption of operational and effective management decisions taking into account modern challenges. The types of economic analysis are singled out, their specificity and focus, the causes of their occurrence, as well as modern directions of development are characterized. The tasks of internal and external economic analysis, its functions in the formation of economic information for making effective management decisions regarding the development of a business entity in a competitive environment have been clarified. The main problems of the functioning of the economic analysis in modern conditions have been identified, the consideration of which will allow us to quickly adapt to new challenges and choose the most effective management solutions with maximum consideration of possible risks. The main modern requirements for economic analysis have been identified, including those related to its focus on the process of automation and the use of IT to optimize the time for making management decisions (especially in crisis situations). It is substantiated that the main target direction of various types of economic analysis in modern conditions consists in directing efforts to conduct qualitative analytical work on the assessment of activity on the basis of the use of both traditional and new methods and tools. The main currently existing types of economic analysis were studied and the application of each of them in the process of management activity (of different levels) at economic entities was substantiated. It is summarized that the modern types of economic analysis that need clarification and development are managerial, strategic, institutional and intellectual analysis.

Key words: types of economic analysis, modern economic analysis, managerial analysis, strategic analysis, operational analysis, intellectual analysis.

Постановка проблеми. Сьогодні суттєвий вплив на становлення економічного аналізу має науково-технічний прогрес, який характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій. Аналізуючи історію розвитку аналізу та його удосконалення з кожним етапом розвитку суспільства прослідковуємо його суттєві зміни. Окрім цього, важливим аспектом виступає виділення джерел появи нових видів аналізу, що дозволить провести коригуючі дії щодо вибору доцільних показників оцінки діяльності суб'єкта

господарювання. З цією метою варто провести дослідження генезису економічного аналізу й ідентифікувати види аналізу, що дають необхідні дані для прийняття управлінських рішень із врахуванням сучасних викликів конкурентного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи поділ економічного аналізу за видами, констатуємо, що в авторів немає єдиного підходу до їх тлумачення й розмежування, а також методів, напрямків та етапів проведення. Відсутність єдиного тлумачення понять та порядку використання тих чи інших видів аналізу викликає розбіжності у формуванні показників, що створює перешкоди у їх виборі та проведенні якісної оцінки діяльності суб'єкта господарювання. Дослідженням питання з розподілу видів економічного аналізу займалися багато науковців, а саме [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11] та інші.

Проаналізувавши публікації та дослідження з економічного аналізу, констатуємо, що немає єдиного підходу з його поділу, а також напрямків розвитку в умовах сьогодення. Взявши до уваги дану проблематику, вбачаємо, що є необхідність в уточненні складу (переліку) видів економічного аналізу, ідентифікації нових напрямів їх розвитку, встановленні цільового спрямування (в тому числі з позиції обґрунтування нових об'єктів аналізу).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Посилення конкуренції у ринковому середовищі та стрімкий розвиток інформаційних технологій впливають на результативність роботи суб'єктів господарювання, який, передусім, залежить від якості проведеного аналізу. Тому важливим є питання вибору видів економічного аналізу, які дозволять провести якісну оцінку поточного стану суб'єкта господарювання із врахуванням сучасних викликів.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розгляд сучасних видів економічного аналізу щодо проведення ефективного оцінювання результатів діяльності суб'єктів господарювання, ідентифікація можливостей їх розвитку, появи нових різновидів, здатних задовольняти управлінські запити та сприяти прийняттю оперативних і результативних управлінських рішень із врахуванням сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття аналізу прийшло до нас із стародавніх часів і є присутнє у всіх сферах людського життя. Аналіз першочергово виник для того, щоб ефективно функціонували суб'єкти господарювання. Відповідно до сфери виникнення оцінки стану предметів, явищ та речей утворилися різні види аналізу. Аналіз може проводитись на різних рівнях функціонування системи. Так, на рівні оцінки національної економіки аналіз буває: економічний, культурологічний (являє собою поглиблене вивчення творів із врахуванням значення мистецтва й міфології в історії, впливу релігії, зв'язків із видами мистецтва та розвитку світової культури), політичний, природно-екологічний, інформаційно-комунікативний, науково-технічний, соціальний, морально-етичний. Коли ми говоримо про оцінку рівня роботи суб'єкта господарювання, то види аналізу в наукових дослідженнях відрізняються за їх кількість та групуванням. Так М.А. Болух, В.З. Бурчевський, М. І. Горбатюк, [1, С.46-52] у своїх дослідженнях виділяють три види економічного аналізу:

загальноекономічний, функціонально-вартісний, техніко-економічний. Автори відмічають, що в сучасних умовах господарювання особлива роль відводиться техніко-економічному аналізу, оскільки впровадження інформаційних технологій призвело до автоматизації розрахунків показників діяльності суб'єкта господарювання. Своєю чергою, це призвело до скорочення часу на отримання необхідних інформаційних даних, які використовуються для прийняття управлінських рішень. Техніко-економічний аналіз є внутрішнім аналізом діяльності суб'єкта господарювання, який дозволяє детально проводити оцінку діяльності суб'єкта господарювання та раціонально здійснювати розподіл його резервів. М. М. Шестерняк [2] у своїй роботі економічний аналіз поділяє на оперативний, інвестиційний, інноваційний, діагностичний, аналіз власного фінансового стану та фінансового стану ділових партнерів, а також стратегічний, маркетинговий і функціонально-вартісний аналіз. Науковці Г. Ю. Міщук, Т.М. Джигар, О. О. Шишкіна виділяють наступні види економічного аналізу: фінансовий, соціально-економічний, економіко-статистичний, економіко-екологічний, маркетинговий, інвестиційний, функціонально-вартісний та логістичний [3, С.13-14]. Натомість Н. Синькевич, О. Краузе виокремлюють: оперативний, стратегічний, функціонально-вартісний, діагностичний, інвестиційний, інноваційний, маркетинговий аналіз, а також аналіз власного фінансового стану та фінансового стану ділових партнерів. Вони вважають, що сфера застосування економічного аналізу повинна розширятись, орієнтуючись на темпи розвитку ринкових відносин [4, С.9-11].

Науковець Ізмайлов Я.О. [5] за об'єктами управління виділяє такі види економічного аналізу: фінансово економічний, техніко-економічний, соціально-економічний, економіко-статистичний, економіко-екологічний, інвестиційний, маркетинговий та функціонально-вартісний. Автор, відмічає, що для кожного виду управлінської діяльності застосовуються різні види аналізу, а також відповідні їм методи й інструментарій. До прикладу, з метою прогнозування застосовують перспективний аналіз, для прийняття оперативних управлінських рішень – застосовують методологію оперативного аналізу тощо. Дослідивши діяльність суб'єкта господарювання у постіндустріальному суспільстві та орієнтуючись на прийняття ефективних управлінських рішень, автором запропоновано розвивати такі види економічного аналізу, як ситуаційний, стратегічний, а також АВС-аналіз та GAP-аналіз.

Зоріна О. І., Нескуба Т. В., Мкртичян О. М. [6] відмічають, що об'єктом економічного аналізу є сторони господарської діяльності суб'єкта господарювання. Відповідно, економічний аналіз проводиться із врахуванням завдань керівництва та в залежності від об'єктів управління поділяється на техніко-економічний, фінансово-економічний, соціально-економічний, економіко-статистичний, економіко-екологічний, маркетинговий. Така орієнтація авторів є обґрунтованою, зокрема й з точки зору подачі навчального матеріалу для загального розуміння економічних процесів у діяльності суб'єкта господарювання, але вона, одночасно, потребує деталізації та розвитку.

Науковці Н.А. Волкова, Р.М. Волчек, О.М. Гайдаєнко [7, С.31]. пропонують проводити кваліфікацію економічного аналізу за багатьма ознаками, проте із врахуванням об'єкту управління вони виділяють фінансово-економічний, техніко-економічний, економіко-статичний, соціально-економічний, економіко-екологічний та маркетинговий аналізи. Автор відмічають, що кожен вид економічного аналізу є особливим за змістом та методикою проведення, тому фахівцям необхідно коректно обирати вид економічного аналізу орієнтуючись на управлінські завдання суб'єкта господарювання.

Кулик А.В. [8, С.31] вважає, що у процесі управління суб'єктом господарювання необхідно застосовувати стратегічний, ретроспективний, та операційний аналізи. Він також відмітив, що основна складність економічного аналізу полягає у громіздкості його інформаційних даних, що перешкоджає швидкому їх опрацюванні і, як результат, призводить до зниження рівня ефективності соціально-економічних процесів на підприємстві.

Науковець Купалова Г.І. [9], відповідно до об'єкту управління виділяє загальноекономічний та техніко-економічний аналіз. Суть загальноекономічного аналізу полягає у дослідженні узагальнюючих показників діяльності суб'єкта господарювання, отриманих з даних періодичної звітності. Техніко-економічний аналіз вивчає технічний рівень підприємства та визначає міру впливу факторів на економічні показники.

Так, Н. Синькевич [10] вважає, що основними видами сучасного економічного аналізу є оперативний, інноваційний, інвестицій, діагностичний, стратегічний, маркетинговий та функціонально-вартісний. Вона констатує, що сучасний економічний аналіз є абстрактно-логічним підходом дослідження, який змінює завдання та функції відповідно до умов сьогодення.

Рекова Н. Ю., Підгора Є. О., Ровенська В. В., Латишева О. В., Гітіс Т. П., Єрфорт І. Ю., Смирнова І. І., Касьянюк С. В. [11] розподіляють економічний аналіз відповідно до рівнів управління на фінансово-економічний, техніко-економічний, функціонально-вартісний, комплексний, соціально-економічний, маркетинговий, економіко-правовий, економіко-екологічний та аудиторський. Проте, коли говорити про економічний аналіз, за результатами якого будуть прийматись управлінські рішення, то науковці виділяють окремо оперативний, перспективний та стратегічний аналіз.

Результати дослідження видів економічного аналізу різними науковцями сформулюємо у вигляді таблиці 1.

У процесі проведеного дослідження констатуємо той факт, що при поділі економічного аналізу за видами, науковці найчастіше використовують наступні поняття: функціонально-вартісний, техніко-економічний, інвестиційний, оперативний, стратегічний, маркетинговий та соціально-економічний аналіз.

Таблиця 1.

Підходи науковців до виокремлення видів економічного аналізу

Підходи	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	всього
загальноекономічний	+							+			2
функціонально-вартісний	+	+	+	+	+				+	+	7
техніко-економічний.	+				+	+		+		+	5
інвестиційний аналіз		+	+	+	+				+		5
інноваційний аналіз		+		+					+		3
діагностичний аналіз		+		+					+		3
аналіз власного фінансового стану та його ділових партнері		+		+							2
стратегічний аналіз		+		+			+		+	+	5
оперативний аналіз		+		+			+		+	+	5
маркетинговий аналіз		+	+	+	+	+			+	+	7
фінансовий аналіз			+								1
перспективний аналіз										+	1
соціально-економічний			+		+	+				+	4
економіко-статистичний аналіз			+		+	+					3
економіко-екологічний аналіз			+			+				+	3
логістичний аналіз			+								1
фінансово-економічний					+	+				+	3
ретроспективний аналіз							+				1
комплексний аналіз										+	1
економіко-правовий аналіз										+	1
аудиторський аналіз.										+	1

Джерело: сформовано автором самостійно

Примітка: 1 - М.А. Болух, В.З. Бурчевський, М. І. Горбатюк; 2 - Шестерняк М.М.; 3 - Г. Ю. Міщук, Т. М.Джигар, О.О.Шишкіна; 4 - Н. Синькевич, О.Краузе; 5- Я.О.Ізмайлов 6 - Н.А. Волкова, Р.М. Волчек, О.М. Гайдаєнко; 7- А.В. Кулик; 8 - Купалова Г.І. ; 9 - Н. Синькевич; 10 - Н. Ю. Рекова, Є. О. Підгора, В. В.Ровенська, О. В. Латішева, Т. П. Гітис, І. Ю. Єрфорт, І. І. Смирнова, С. В. Касьянюк.

Слід відмітити, що видів економічного аналізу існує досить багато, оскільки відповідно до нових завдань управління та викликів середовища існування видозмінювались та удосконалювались як методи й інструментарій, так і склад його аналітичних показників. З точки зору раціональності у процесі проведення оцінки діяльності суб'єкта господарювання й враховуючи завдання управління, доцільно виокремити такі види економічного аналізу, як управлінський, фінансовий, конкурентний, оперативний, інвестиційний, інноваційний, стратегічний, екологічний, соціальний та комплексний аналіз. Кожен з них може займати центральне місце у процесі прийняття управлінських рішень щодо

розвитку суб'єкта господарювання. Але специфіка така, що завжди доречно враховувати строк, впродовж якого, результати того чи іншого виду аналізу будуть актуальні, і на який він розрахований (табл.2).

Таблиця 2.

Розподіл економічного аналізу відповідно до строку прогнозування

№	вид аналізу	строк прогнозування		
		оперативний	тактичний	стратегічний
1	комплексний аналіз	+	+	+
2	фінансовий аналіз	+	+	+
3	конкурентний аналіз	-	+	+
4	оперативний аналіз	+	-	-
5	інвестиційний аналіз	-	+	+
6	інноваційний аналіз	-	-	+
9	стратегічний аналіз	-	-	+
10	екологічний аналіз	-	-/+	+
11	соціальний аналіз	-	-	+

Джерело: сформована на основі [1-11]

Зрозуміло, що за результатами кожного з вищевказаних видів аналізу розробляються певні рішення, які також розмежовуються аналогічно. Тому прийнято розрізняти оперативні, тактичні та стратегічні управлінські рішення.

Дослідження доступних літературних джерел та вивчення практики проведення аналізу дозволяє зробити висновок, що на кожному суб'єкті господарювання завжди стоїть питання правильного вибору його виду. Серед значного різноманіття наявних видів аналізу такий вибір досить складно зробити. Для спрощення цього процесу вважаємо за доречне виокремити відповідні групи сучасного економічного аналізу, врахування яких спростить прийняття рішення про застосування того чи іншого виду аналізу (табл.3).

Таблиця 3.

Сучасні види економічного аналізу суб'єктів господарювання за різними рівнями

види аналізу	характеристика
відповідно до методики вивчення об'єктів	
факторний аналіз	визначає міру впливу кожного фактору на результуючий показник
порівняльний аналіз	проводить порівняння звітних показників минулого періоду з показниками плану
стохастичний аналіз	проводить дослідження залежностей між процесами і явищем діяльності суб'єкта господарювання
маржинальний аналіз	оцінка управлінських рішень із врахуванням граничних значень величин щодо проводять характеристику причино-наслідкових взаємозв'язків
функціонально-вартісний аналіз	проводить дослідження оптимальних варіантів створення конкурентоспроможної продукції, тобто визначає надлишкові витрати
економіко-математичний аналіз	проводить виявлення резервів підвищення ефективності діяльності із застосуванням системи розрахунків

види аналізу	характеристика
за ознакою видів системи управління	
оперативний аналіз	аналізує причинно-наслідкові зв'язки первинних документів у об'єктах управління у короткострокові терміни
тактичний аналіз	аналіз планових показників та фактично виконаних завдань (за квартал, місяць) з метою виявлення та усунення негативних впливів для досягнення поставленого завдання
стратегічний аналіз	аналіз фінансового стану та впливу зовнішніх факторів на діяльність суб'єкта господарювання з метою прогнозування результатів його діяльності у довгостроковій перспективі (5, 10, 15, 20 та більше років)
відповідно до користувачів інформації	
внутрішній аналіз	аналіз проводиться за показниками діяльності підприємства з метою формування напрямку дій щодо управління його економічною діяльністю
зовнішній аналіз	аналіз проводиться за всіма видами звітності державними органами управління (акціонери, банківські установи, інвестори)
за періодом проведення	
разовий	аналіз проводиться у випадку виникнення певних умов, тобто при зміні керівництва суб'єкта господарювання, інвесторів або виникненні форс-мажорних обставин
періодичний	аналіз проводиться відповідно до плану програми та передбачає формування системи показників про ефективність роботи суб'єкта господарювання. У відповідний період
системний	аналіз проводиться систематично у процесі діяльності суб'єкта господарювання з метою вчасно виявлення негативних явищ впливу факторів на його результативність
в залежності від об'єктів управління	
економіко-статистичний	дослідження явищ на усіх рівнях управління, які дозволять провести оцінку розвитку економіки, сформулювати узагальнення твердження та визначити можливу тенденцію розвитку
техніко-економічний	дослідження взаємозв'язків економічних і технічних процесів на підприємстві, що виникають у процесі виробництва та міри їх впливу на результативність суб'єкта господарювання
фінансово-економічний	дослідження фінансових показників суб'єкта господарювання та їх впливу на його діяльність
соціально-економічний	дослідження впливу соціальних та економічних показників, які впливають на економічні результати досліджуваного підприємства
економіко-екологічний	дослідження економічних та екологічних процесів, які мають вплив на екологію та потребують коригування (збереження, витрати)
конкурентний аналіз	являється інструментом маркетингових досліджень, який передбачає визначення конкурентоспроможності а також силі і слабкі сторони конкурентів і їх асортименту продукції, вивчає цінову політику товарів тощо.

Джерело: сформовано автором самостійно

Наприклад, якщо керівництву потрібна база для прийняття якогось разового рішення, то варто звернути увагу на класифікаційну групу «за періодом проведення» й обрати разовий аналіз.

Економічний аналіз ставить перед собою два основних завдання. Перше – передбачає визначення місця суб'єкта господарювання у конкурентному середовищі з метою розроблення стратегії розвитку, напрямку формування

економічних відноси, пошуку нових інвесторів та клієнтів тощо. Даний вид інформації формується на офіційних показниках підприємства, які він відправляє у вигляді звітності контролюючим державним органам. Також, є додаткова інформація, яка відповідно до запитів інвесторів надається керівництвом підприємства з метою деталізації показників щодо рівня його розвитку. Друге завдання економічного аналізу – це дослідження внутрішніх процесів на підприємстві (усіх його структурних підрозділів), яке передбачає проведення оцінки його потенціалу та можливостей, що дозволить розвиватись суб'єкту господарювання.

Відповідно до цього економічний аналіз поділяється на внутрішній та зовнішній. Завдання цих двох видів аналізу різняться між собою, а тому й спрямування їх різні. Зовнішній аналіз охоплює, окрім іншого, низку макроекономічних показників (табл. 4), а також характеризується направленістю на задоволення запитів зовнішніх користувачів. Внутрішній аналіз, навпаки, скерований на внутрішніх користувачів, в тому числі, зокрема, на управлінський персонал.

Таблиця 4.
Напрями зовнішнього та внутрішнього економічного аналізу суб'єкта господарювання

№	зовнішній економічний аналіз	внутрішній економічний аналіз
1	аналіз дієвості фіскальної політики держави	аналіз матеріально-технічного забезпечення
2	маркетинговий аналіз	аналіз рівня фахової підготовки працівників та їх стимулювання
3	аналіз нормативно-правового регулювання економічних відносин	аналіз фінансового забезпечення та фінансової стійкості підприємства
4	аналіз підприємницького ризику	аналіз ресурсовикористання та ресурсозабезпечення суб'єкта
5	аналіз соціальних, технологічних, політичних та екологічних аспектів діяльності	аналіз програми стратегічного розвитку суб'єкта господарювання
6	аналіз інвестиційно-інноваційного рівня привабливості	аналіз собівартості продукції та витрати пов'язані з її виробництвом
7	аналіз ділового партнерства	аналіз виробничої програми

Джерело сформовано на основі [1-11]

Попри це, можна знайти спільну точку дотику, адже кожен з видів аналізу потрібен для того, щоб сприяти оптимізації відповідних процесів і економічних явищ через визначення наявних резервів і оцінку їх рівня. Завдяки цьому встановлюються основи для розроблення стратегії розвитку у довгостроковій перспективі.

Тобто, усі види економічного аналізу повинні бути спрямовані на проведення якісної аналітичної роботи і отримання вихідних даних, необхідних для формування ефективних моделей подальшого розвитку.

Але натомість не завжди результати аналізу дозволяють розробити реальні планові перспективи. Це пов'язано, на наш погляд, з наявністю низки проблем здійснення аналізу в сучасних умовах. Зокрема, у їх складі можемо виділити такі:

1) потреба в адаптації вітчизняного економічного аналізу до методик і технік аналізу в зарубіжних країнах. Це уможливить порівняльність показників у світових масштабах (частково це вже вирішено щодо ряду показників, наприклад показників людського розвитку для відповідної міжнародної статистики);

2) необхідність розроблення єдиної загальної методики економічного аналізу (яка може бути деталізована індивідуальними показниками на вимогу керівництва) для застосування на всіх управлінських рівнях суб'єкта господарювання та відповідна розробка прогнозів і антикризових програм. При цьому аналіз може проводитися лише загальними показниками, або ж деталізуватися відповідно до управлінських запитів. Це суттєво полегшить і спростить процес аналізу (особливо за умови розроблення відповідного програмного продукту) й, одночасно, сприятиме чіткій ідентифікації та позиціонуванню даних для різних рівнів управління;

3) доцільність розробки єдиної методики, обґрунтування й формування системи показників для проведення оцінки ефективності управління суб'єктом господарювання. Така оцінка необхідна для виявлення можливостей удосконалення управління, оптимізації його структурних складових;

4) потреба вироблення методики оцінки програмних продуктів з точки зору рівня їх придатності для виконання конкретних аналітичних завдань. В цьому випадку йдеться не тільки про скорочення кількості помилок при збиранні, опрацюванні й передачі економічних даних, а й про здатність програмного забезпечення максимально задовольняти управлінські запити;

5) запит на вирішення питання розроблення інноваційної методики економічного аналізу із врахуванням сучасних можливостей комп'ютерних технологій обробки інформаційних потоків та найбільш повним врахуванням у процесі прогнозу економічних даних можливих ризиків.

Наявні основні проблеми, виділені нами вище, можуть бути ефективно вирішені завдяки врахуванню сучасних запитів і вимог до економічного аналізу. Зокрема, критичний огляд позицій керівних працівників, оприлюднених у відкритих джерелах, свідчить, що основними вимогами до сучасного економічного аналізу є:

1) можливість автоматизації процесу проведення аналізу діяльності суб'єкта господарювання з метою економії часу та швидкої реакції, спрямованої на нейтралізацію кризової ситуації;

2) відповідність основним принципам проведення аналізу (дієвість, конкретність, науковість, комплексність, об'єктивність, оперативність, періодичність, регламентованість, системність);

3) здатність встановлювати міру впливу факторів на діяльність суб'єкта господарювання та визначати його перспективи (позитивні чи негативні);

4) врахування впливу зовнішнього середовища (наявність відповідних критеріїв і показників) на діяльність суб'єкта господарювання.

Окрім цього, на думку практиків сучасний економічний аналіз повинен адаптуватись до наявних управлінських вимог та враховувати розвиток інформаційних технологій, що дозволить йому стати дієвим інструментом забезпечення ефективного розвитку підприємства в конкурентному середовищі. Таким чином, доречним постає питання удосконалення та розвитку нових видів економічного аналізу та їх методики. Так, у сучасних реаліях діяльності суб'єкта господарювання з метою прийняття ефективних управлінських рішень потребують розвитку наступні напрямки економічного аналізу:

1) управлінський аналіз, який проводить оцінку використання економічних ресурсів та виявляє можливості, які будуть сприяти підвищенню управлінської діяльності та розвитку у довгостроковій перспективі;

2) стратегічний аналіз, який проводить оцінку зовнішнього середовища та формує прогнозні дані в майбутньому, що дозволить обирати оптимальну траєкторію розвитку суб'єкта господарювання у конкурентному середовищі;

3) інституційний аналіз, який передбачає проведення аналітичних робіт щодо оцінки правових, адміністративних, організаційних та політичних умов функціонування суб'єкта господарювання;

4) інтелектуальний аналіз, який уможливорює комплексну оцінку діяльності суб'єкта господарювання із застосуванням комп'ютерних наук (генетичні алгоритми, еволюційне програмування, теорія нейронних мереж), які моделюють можливі варіанти розвитку із врахуванням факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Розглянута теоретична конструкція економічного аналізу із врахуванням сучасних викликів дозволить сформувати якісне та ефективне управління суб'єктом господарювання, яке буде спрямоване на забезпечення сталого розвитку. Основними напрямками коригування виступатимуть зменшення ризикових ситуацій, недопущення помилок у фінансово-господарській діяльності, розроблення різних варіантів стратегічного розвитку та сценаріїв щодо попередження ризикових ситуацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження видів економічного аналізу та врахування позицій різних науковців і практиків з цих питань засвідчує зростання ролі економічного аналізу загалом, а також розвиток сучасних його видів, в тому числі базованих на застосуванні модерних інформаційних технологій. Логічною є також зміна завдань економічного аналізу та розширення його меж і призначення, в тому числі в частині проведення оцінки рівня управління суб'єктом господарювання. Ідентифікація основних вимог до економічного аналізу та проблем його функціонування із врахуванням сучасних викликів конкурентного середовища, проведена нами, дозволяє зробити висновок про потребу в активації застосування таких його видів як управлінський, стратегічний, інституційний аналіз та інтелектуальний. Одночасно, стоїть завдання в удосконаленні методів їх проведення з метою забезпечення ефективного управління діяльністю суб'єкта господарювання. Тому перспективними є дослідження впливу інтеграційних процесів, які відбуваються у соціально-економічному середовищі, з точки зору можливостей їх врахування

при здійсненні аналізу, а також удосконалення його методів та інструментарію відповідно до існуючих потреб і вимог управління. Окрім цього актуальним напрямом наукових пошукувань і доцільно визнати розробку ефективних методів оцінки сучасних видів економічного аналізу з точки зору їх адаптованості до задоволення управлінських запитів і врахування сучасних ризиків і викликів.

Список використаних джерел

1. Болух М. А., Бурчевський В. З., Горбаток М. І. та ін. Економічний аналіз: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 556 с.
2. Шестерняк М.М. Сучасний економічний аналіз та його основні види. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 20. Частина 3. 2018. С.158-162.
3. Міщук Г. Ю., Джигар Т.М., Шишкіна О. О. Економічний аналіз: навч. Посібник. Рівне: НУВГП, 2017. 156 с.
4. Синькевич Н., Краузе О. Економічний аналіз: перспективи розвитку в умовах діджиталізації економіки. Галицький економічний вісник. 2023. № 2 (81). С 7-15. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.007.
5. Измайлов Я.О. Развитие методологии экономического анализа господарской деятельности предприятия в постиндустриальной экономике. *Экономика та управління підприємствами. Проблеми економіки.* №3.2016. С.165- 174.
6. Зоріна О. І., Нескуба Т. В., Мкртчян О. М. Маркетингово-економічний аналіз: конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2021. 65 с.
7. Волкова Н.А., Волчек Р.М., Гайдаєнко О.М. та ін. Економічний аналіз: навч. посібник. Одеса: ОНЕУ, ротапринт. 2015. 310 с.
8. Кулик А.В. Теорія економічного аналізу: навч.посіб. К:ДП “Вид.дім “Персонал”. 2018. 452 с.
9. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу. <https://westudents.com.ua/glavu/24775-32-osnovn-vidi-ekonomchnogo-analzu-ta-h-klasifikatsya.html>.
10. Синькевич Н. Сучасні види економічного аналізу. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/41508/2/MNPKRSES_2023_Synkevych_N-Modern_types_of_economic_111-113.pdf.
11. Рекова Н. Ю., Підгора Є. О., Ровенська В. В., Латишева О. В., Гітис Т. П., Єрфорт І. Ю., Смирнова І. І., Касьянюк С. В. Економічний аналіз : навч. посіб. Краматорськ : ДДМА, 2021. 200 с.

References

1. Boliukh M. A., Burchevskiy V. Z., Horbatok M. I. ta in.(2003) Ekonomichnyi analiz: navch. posibnyk. K.: Kyiv National Economic University. 556 p. [Economic analysis] [in Ukrainian]
2. Shesterniak M.M.(2018) Suchasnyi ekonomichnyi analiz ta yoho osnovni vydy. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Vypusk 20. Chastyna 3. P.158-162. [Modern economic analysis and its main types] [in Ukrainian]
3. Mishchuk H. Yu., Dzhyhar T.M., Shyshkina O. O. (2017) Ekonomichnyi analiz: navch. Posibnyk. Rivne: National University of Water Management and Nature Management. 156 p. [Economic analysis] [in Ukrainian]
4. Synkevych N., Krauze O. (2023) Ekonomichnyi analiz: perspektyvy rozvytku v umovakh didzhytalizatsii ekonomiky. Halytskyi ekonomichnyi visnyk. № 2 (81). P. 7-15. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.007. [Economic analysis: prospects for development in the conditions of digitalization of the economy] [in Ukrainian]
5. Izmailov Ya.O. (2016) Rozvytok metodologii ekonomichnoho analizu hospodarskoj diialnosti pidpriemstva v postindustrialnii ekonomitsi. Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy. Problemy ekonomiky. №3. P. 165- 174. [Development of the methodology of economic analysis of the economic activity of the enterprise in the post-industrial economy] [in Ukrainian]

6. Zorina O. I., Neskuba T. V., Mkrtychian O. M. (2021) *Marketynhovoekonomichnyi analiz: konspekt lektsii*. Kharkiv: Ukrainian State University of Railway Transport. 65 p. [Marketing and economic analysis] [in Ukrainian]
7. Volkova N.A., Volchek R.M., Haidaienko O.M. ta in. (2015) *Ekonomichnyi analiz: navch. posibnyk*. Odesa: Odessa National University of Economics, rotaprynt. 310 p. [Economic analysis] [in Ukrainian]
8. Kulyk A.V. (2018) *Teoriia ekonomichnoho analizu: navch.posib*. K:DP "Vyd.dim "Personal". 452 p. [Theory of economic analysis] [in Ukrainian]
9. Kupalova H.I. *Teoriia ekonomichnoho analizu*. <https://westudents.com.ua/glavy/24775-32-osnovn-vidi-ekonomchnogo-analzu-ta-h-klasifikatsya.html>. [Theory of economic analysis] [in Ukrainian]
10. Synkevych N. (2023) *Suchasni vydy ekonomichnoho analizu*. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/41508/2/MNPKRSES_2023_Synkevych_N-Modern_types_of_economic_111-113.pdf. [Modern types of economic analysis] [in Ukrainian]
11. Rekova N. Yu., Pidhora Ye. O., Rovenska V. V., Latysheva O. V., Hitis T. P., Yerfort I. Yu., Smyrnova I. I., Kasianiuk S. V. (2021) *Ekonomichnyi analiz : navch. posib*. Kramatorsk: Donbas State Machine-Building Academy. 200 p. [Economic analysis] [in Ukrainian]